

wandelen in **Delfland**

Cock Hazeu

11 FLINKE RONDWANDELINGEN

DOOR DELFT EN ZIJN POLDERS

VAN HET OOSTLAND TOT DE NOORDZEE

Gegarandeerd Onregelmatig

1	DELFT CENTRUM	✓	✓	✓	✓	8	6
2	DELFT BUITEN	✓	✗	✓	✓	15	18
3	ACKERDIJKSE PLASSEN - GROENZOOM	✓	✓	✓	✓	19	28
4	MIDDEN-DELFLAND	✓	✗	✓	✓	16	38
5	MAASLAND - BROEKPOLDER	✓	✗	✓	✓	17	48
6	'T WOUDT	✓	✗	✓	✓	15	58
7	HOEK VAN HOLLAND - NIEUWE WATERWEG - STAELDUINSE BOS	✓	✓	✓	✓	21	68
8	HOEK VAN HOLLAND - 'S GRAVENZANDE	✓	✓	✓	✓	15	78
9	KIJKDUIN - ZANDMOTOR	✓	✗	✓	✓	16	88
10	RIJSWIJK	✓	✓	✓	✓	18	100
11	TEN ZUIDEN VAN DELFT	✓	✓	✓	✓	18	112

Parkeren bij start- en eindpunt van de wandeling

Startpunt is per trein bereikbaar, zie ook: 9292.nl

Tijdens de wandeling is voldoende horeca aanwezig

Startpunt is per bus bereikbaar, zie ook: 9292.nl

Honden: Bekijk de praktische informatie bij iedere wandeling

wandelen in **Delfland**

Gegarandeerd Onregelmatig

© 2019 Uitgeverij Gegarandeerd Onregelmatig
ISBN 978-90-78641-74-2

Zoveel mogelijk uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, mits met bronvermelding en schriftelijke toestemming van de uitgever.

De routes in deze gids zijn met de grootst mogelijke zorg samengesteld en gecontroleerd. Niettemin geldt dat het een momentopname betreft en dat wijzigingen in het landschap of openingstijden voor kunnen komen. Daarom is het verstandig om voor vertrek altijd de actuele stand van zaken te controleren.

De makers en uitgeverij kunnen niet aansprakelijk worden gesteld voor enige schade dan ook bij het volgen van de routes.

VOORWOORD

Mooi wandelen in Delfland, kan dat? Ja, weet ik uit ervaring, dat kan heel goed! Want Delfland is met 1,2 miljoen inwoners en meer dan 40.000 bedrijven weliswaar een van de meest dichtbevolkte en dicht-bebouwde regio's van ons land, maar tegelijkertijd is het een gebied met prachtige groene polders, natuur- en recreatiegebieden en een aantrekkelijke kustlijn.

Waterschappen zijn de oudste overheid in Nederland. Al eeuwenlang zorgen wij voor droge voeten en schoon water. Ons werk heeft grote impact op de inrichting van het gebied. Wie er wandelt, loopt over dijken, door duinen, langs sloten, vaarten, plassen, kanalen, sluizen en gemalen. Ook kom je hier en daar nog een oude poldermolen tegen. Het waterschap paart een rijke traditie aan een eigentijdse bedrijfsvoering en innovatieve kracht.

Om de gevolgen van de veranderingen in het klimaat op te vangen, hebben we de afgelopen jaren onder meer waterbergingen aangelegd die overtollig regenwater tijdelijk kunnen vasthouden. Dit soort projecten voeren wij uit in zeer nauw overleg met de gebruikers van het gebied. We proberen kwaliteit toe te voegen aan het landschap. Door er mooie vogel- en wandelgebieden van te maken bijvoorbeeld. Wandelingen in deze gids voeren onder meer langs waterbergingen bij 't Woudt en de Bergboezem van Berkel.

Ook investeert Delfland in natuurlijk oeverbeheer, waarbij steile, harde kanten worden vervangen door ecologische zones en natuurvriendelijke oevers. Die dragen bij aan de kwaliteit van ons water en van onze leefomgeving. Kortom, ook van je eigen woon- en leefgebied kun je enorm genieten. Daaraan levert Delfland graag z'n bijdrage. Ik wens u veel plezier bij uw wandelingen in ons mooie gebied!

Hoogheemraadschap van
Delfland

dr. Piet-Hein Daverveldt
Dijkgraaf Hoogheemraadschap van Delfland

TEN GELEIDE

Wandelen in stad en ommeland: Delft, Delfland, Westland, Oostland

Het 'omeland' van Delft heet van oudsher – hoe kan het ook anders! – Delfland. Het westelijke deel daarvan is het Westland van Delfland; het oostelijke deel het Oostland. Ze worden gescheiden van elkaar door het Schie-Vliet-Kanaal. Het Westland is een bekende regioaanduiding, gekoppeld aan de glastuinbouw; inmiddels is het Westland ook de gemeentenaam geworden. Het Oostland (Delfgauw, Pijnacker, Nootdorp, Berkel, Rodenrijs) is een wat minder algemeen bekende gebiedsaanduiding. Delfland komt, sinds 2004, nog apart voor in de naam van de nieuw gevormde gemeente Midden-Delfland: de fusie van de twee voormalig Westlandse dorpen Schipluiden en Maasland. Het hele gebied van Delft en ommeland valt samen met het werkingsgebied van het Hoogheemraadschap Delfland.

Dit is de afbakening van de regio waarin je wandelt: een dichtbevolkt en druk gebied, maar waar je toch volop kan genieten van de natuur, vergezichten, Hollandse luchten, en waar je ook wat van de historie van de stad en het landschap kan zien, en de wisselwerking ertussen. Daarom zijn alle wandelingen voorzien van een aantal lemma's die wat vertellen over wat je tijdens de wandeling tegenkomt en die helpen om het landschap en z'n geschiedenis te 'lezen'.

Typisch Nederlands is dat we ons landschap in hoge mate zelf hebben gemaakt (ingepolderd, ingedijkt, aangelegd, gepland, gebouwd en soms weer afgebroken...). Voortdurend zijn we bezig dat landschap te scheppen en te herscheppen. Altijd zijn er 'plannen': plannen die soms niet doorgaan, onzichtbaar zijn (geworden), of die juist heel hard ingrijpen in het landschap, plannen die weer een correctie zijn op eerdere plannen, of die heel anders zijn uitpakket: bijv. wandeling 4, waar een oorspronkelijk zandlichaam voor een nooit aangelegde autoweg nu wordt gebruikt als fiets- en wandelpad; en waar de A4 uiteindelijk toch is aangelegd, maar wel verdiept en een halve eeuw later dan ooit bedacht. Bij het wandelen in deze regio is gegeven dat Delft en ommeland onderdeel deel uitmaakt van de Randstad van Nederland. Den Haag en Rotterdam liggen op een steenworp afstand. Er liggen ook een aantal middelgrote steden (Vlaardingen, Schiedam, Rijswijk, Leidschendam-Voorburg, Zoetermeer) en dorpen in of aan de rand van deze compacte regio. Het Rotterdamse havencomplex en de bijbehorende industriële bedrijvigheid liggen in het zicht. Dat geldt ook voor de moderne, innovatieve Westlandse en Oostlandse glastuinbouw, met alle infrastructuur die daarbij hoort.

Je bent hier, met ander woorden, in één van de meest dichtbevolkte delen van Nederland, zo niet van de wereld, met alles wat daarbij hoort. Dit boekje wil laten zien dat je in dit gebied toch mooie en interessante wandelingen kan maken! Maar... je bent niet alleen, er heerst hier geen absolute rust en stilte; soms kun je een auto(snel)weg goed horen. Je bent nu eenmaal niet in Oost-Groningen of op de Noordkaap... Dus: stel je in op mederecreanten en bewoners, houd rekening met anderen, en... merk vervolgens hoe ontzettend je kan genieten van deze wandelingen in Delft en ommeland!

Juni 2019
Cock Hazeu

WANDELAANWIJZINGEN

De wandelingen starten op een markant en goed bereikbaar beginpunt. Maar je kan natuurlijk altijd op een andere plek 'instappen' in de wandeling en vervolgens de ronde maken. Zoek dan zelf even uit hoe je komt op je instappunt en waar je parkeert.

Verder zijn het allemaal rondwandelingen; je kunt ze dus ook in de omgekeerde volgorde doen dan aangegeven. Maar ook over de uitgezette volgordes is goed nagedacht! Bovendien leert de ervaring dat het voor de meeste mensen lastig is om een route 'andersom' te lezen.

De wandelingen zijn niet bewegwijzerd, maar soms vallen stukjes route wel samen met een bewegwijzerde andere wandelroute. Dat kan bijvoorbeeld de rood-witte markering van een lange-afstands-wandelpad (LAW) zijn, of de rood-gele markering van een streekpad. Soms wordt dat in de routebeschrijving vermeld, met name wanneer er weinig andere herkenningpunten zijn en er wat langduriger zo'n markering wordt gevolgd.

In de routebeschrijvingen worden straatnamen genoemd als ze in het zicht zijn, als hulpmiddel; als er geen straatnaam wordt genoemd, is die dus blijkbaar ook niet in het zicht.

De volgende afkortingen worden gebruikt:

RD = rechtdoor

RA = rechtsaf

LA = linksaf

1 DELFT CENTRUM

LENGTE

8 km

START EN FINISH

NS-Station Delft

PARKEREN

Parkeren kan o.a. in de Prinsenhofgarage, de gloednieuwe ondergrondse parkeergarage naast het station.

HORECA

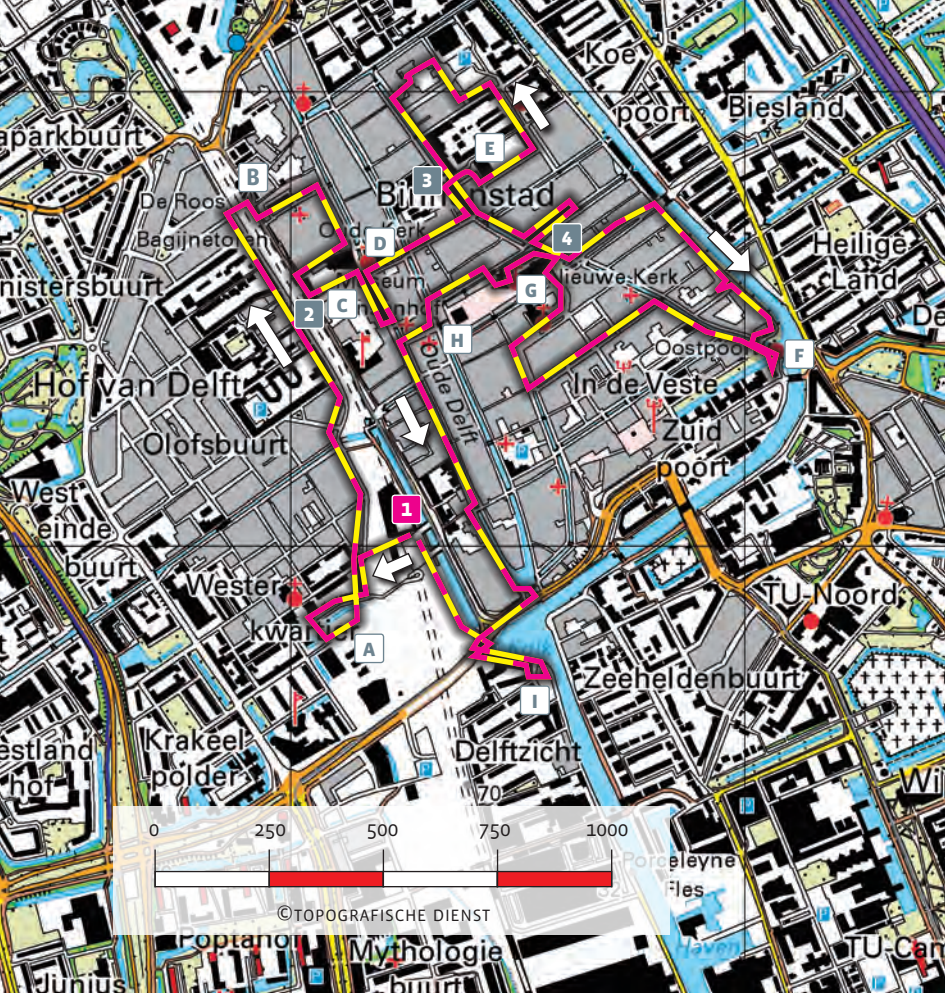
Op het station bij de start, maar in de hele binnenstad is horeca te over.

BIJZONDERHEDEN

Dit is een echte stadswandeling. Daarom is hij ook korter dan de andere wandelingen, want in Delft is veel te zien en te doen! Een deel van de binnenstad is autoluw en daarom extra plezierig wandelen. Blijf wel altijd attent op de (vele) fietsers!

gezicht op Delft:
oud en nieuw

1 Als je in het station op BG-niveau bent gekomen en uitgecheckt, draai je naar rechts en verlaat je voor je het station; voor je ligt het busstation. Buiten ga je naar R (links voor je zie je het oude stationsgebouw uit 1885, dat getransformeerd wordt tot hotel). Loop RD en steek autoweg en fietspad over. Ga hier LA, Parallelweg/Coenderstraat, en eerste zijstraat RA, Ada van Hollandstraat. Loop deze straat uit en aan het einde LA. Vervolgens eerste zijstraat LA, Keizer Karelstraat. Aan het eind LA trottoir volgen. Je wandelt over de Parallelweg, die over gaat in de Coenderstraat, die overgaat in de Spoorsingel. Negeer alle zijstraten en loop aan op de molen die je voor je ziet. Ter hoogte van Spoorsingel no. 79 steek je RA de gracht, de weg, de trambaan en het fietspad over. Loop RA over het trottoir. Aan je R-hand passeer je de Bagijnnetoren. Ga hier LA het Bagijnhof op, steek die over en loop door de poort RA, Oude Delft. Eerste zijstraat, Schoolstraat, RA. Aan eind LA en direct na huisnr. 41 t/m 48 kom je aan je L-hand bij een oude poort.

2 Ga hier LA het plein op; aan je L-hand passeer je de Prinsenhof (met het beeld van Willem van Oranje) en Museum Prinsenhof. Ga twee poortjes onderdoor en RA, Oude Delft. Op nr. 167 passeer je het Huyterhuis (oftewel het Gemeenlandshuis oftewel het hoofdkantoor van het Hoogheemraadschap Delfland). Ga LA het eerste bruggetje over en direct weer LA over de andere kant van de Oude Delft terug. Waar de Oude Delft bij de Oude Kerk komt, ga je RA, Heilige Geestkerkhof. Verderop brug over, Choorstraat in. Aan het eind, voor de brug, LA (= Dertienhuizen); eerste bruggetje RA.

DELFT

Delft is afgeleid van 'delf': het gedolven kanaal dat de Schie ten zuiden van Delft verbindt met de Vliet ten noorden. In 1246 gaf de Graaf van Holland een aantal privileges waardoor de stad Delft kon ontstaan. Een middeleeuwse Hollandse stad: met muren, poorten, torens en grachten. Daarbinnen werd eerst 'de Oude Kerk' gebouwd, en een eeuw later vlakbij 'de Nieuwe Kerk'. Een stad ook met een economische centrumfunctie, met z'n ligging aan het water, en waar de land- en tuinbouwproducten uit de omgeving vermarkt werden. Op de Markt in het centrum is er nog steeds iedere donderdag een warenmarkt, en zaterdags op de Brabantse Turfmarkt. Ook straatnamen als 'Paardenmarkt' en 'Beestenmarkt' verwijzen naar eertijdse handel die er nu al lang niet meer plaats vindt. De huidige stad heeft ruim 100.000 inwoners en heeft zich al sinds het midden van de negentiende eeuw verder ontwikkeld buiten de oorspronkelijke stadsmuren. De naam en faam van Delft wordt met name gedragen door: (1) het Delftse plateelaardewerk (Delfs Blauw), (2) Delft als Oranjestad, (3) de zeventiende-eeuwse schilder Johannes Vermeer, en (4) de Technische Universiteit en verwante kennisbedrijven. Het stadsbestuur van Delft vat één en ander graag samen in de leuze: Delft: creating history. De oudste en mooiste huizen (en enkele musea) vind je aan de Oude Delft, de Koornmarkt en enkele andere grachten.

A DE SPOORTUNNEL EN ‘NIEUW DELFT’

Van 1965 tot eind februari 2015 heeft het treinspoor van Rotterdam naar Den Haag verhoogd op pylonen door het centrum van Delft gelopen. Dit viaduct zorgde voor veel geluidsoverlast, en visueel voor een tweedeling in de stad: een lelijk gezicht. Delft was dan ook erg blij toen het Rijk eindelijk de middelen vond om een spoortunnel onder de grond aan te leggen, en het hele bovengebied te (her)ontwikkelen. Die werkzaamheden zijn nu zo’n tien jaar gaande. ‘Klaar’ is het nog niet, maar er is een ‘nieuw Delft’ aan het ontstaan, waarvan de invulling en verdere contouren nu goed te zien zijn (zie ook: www.nieuwdelft.nl). Het nieuwe station is in 2015 geopend en is ontworpen door het Delftse architectenbureau Mecanoo. Het heeft een bijzonder plafond in blauw en wit reliëf, gebaseerd op een historische plattegrond van Delft van rond 1876.

3 Ga RD, drie trapjes op, onder het moderne gebouw door. Vóór je ligt de Doelentuin. Loop niet de tuin in, maar ga naar R de straat (Schutterstraat) in en loop die, naar links, uit. Aan het eind LA; steek twee zijstraten over (Vaandelstraat, Doelenstraat).

B MOLEN DE ROOS

Molen De Roos is een stellingmolen uit 1679. Het is de enige nog overgebleven molen van de vijftien die er ooit op de stadswallen van Delft hebben gestaan. De molen doet dienst als korenmolen en draait geregeld. In verband met de aanleg van de spoortunnel werd de molen in 2009 voor de periode van de tunnelbouw overgedragen aan ProRail. Vervolgens werd de fundering van de molen versterkt door een gewapend betonnen plaat onder de molen aan te brengen. Deze plaat werd gedragen door 45 stalen palen. Op 4 juli 2012 werd de molen – heel

voorzichtig! - een meter omhoog getild op deze stalen palen om zo de tunnelbouw mogelijk te maken. Hierna werd de grond onder de betonnen plaat verwijderd en de draagconstructie van de spoortunnel (in feite het dak van de tunnel) aangebracht. Op 12 december 2012 werd de molen weer neergelaten en sindsdien staat hij op het dak van de tunnel. Op YouTube staat een filmpje dat laat zien hoe dat in z’n werk ging.

Je komt nu op een parkeerplaats, Paardenmarkt. Ga direct LA en aan het eind RA. Negeer de zijstraat aan je L-hand, Van der Mastenstraat, maar neem bij nr. 54 L de poort die toeleidt tot het Hofje van Pauw; loopt over het Hofje; achterin links, naast nr. 57, zit een poortje; volg deze uitgang en ga LA (over de Verwersdijk, die verderop overgaat in het Vrouwjutenland). Hier kom je aan je L-hand, als eerste zijstraat, de Vlamingstraat tegen; loop die aan de R-zijde van de gracht even in. Ter hoogte van no. 37 kijk je

naar de overkant; daar zie je de no.'s 40 en 42. Hier zou de wereldberoemde Delftse schilder Johannes Vermeer destijds zijn 'Straatje' gesitueerd hebben. (Over dit onderwerp is jarenlang onduidelijkheid en discussie geweest. Maar op grond van kadastraal

C HET PRINSENHOF

Op het Prinsenhof aan de Oude Delft woonde Willem van Oranje, van 1572 tot zijn gewelddadige dood op 10 juli 1584. In de hal (de 'moordhal') van het museum zijn de kogelgaten nog steeds te zien in de muur, tegenwoordig achter plexiglas – om te voorkomen dat iedere bezoeker even met z'n vingers de kogelgaten bevoelt.

Het Prinsenhof is, sinds 1951, in gebruik als stedelijk museum en heeft een collectie die opgebouwd is rondom drie iconische thema's waaraan Delft zijn internationale bekendheid te danken heeft: Willem van Oranje, Delfts Blauw, en 'Meesters van innovatie': Delftse uitvinders (zoals Antoni van Leeuwenhoek), wetenschappers (zoals Hugo de Groot) en kunstenaars (zoals Johannes Vermeer).

D DE OUDE KERK (DE 'OUDE JAN')

Omstreeks 1246 is (een eerste versie van) de Oude Kerk gesticht. Hollandse steden zoals Delft ontwikkelden zich met name op zandaders als ondergrond: daar konden in beginsel stevige gebouwen op gebouwd worden, niet in het veenmoeras. Maar de ondergrond in het westen van Nederland is een ingewikkeld verhaal (zandaders, veen, rivierklei) en zeker in die tijd niet goed in te schatten. Dat is te zien aan de Oude Kerk, grotendeels gebouwd op een zandader, maar bij de bouw van de kerktoeren is men op een veenlaag terecht gekomen. Daardoor staat de toren opvallend scheef: bijna twee meter uit het lood. Dat is al tijdens de bouw gebeurd; men heeft die scheefstand vervolgens 'gecorrigeerd' waardoor het bovenste deel van de toren, met de zware Bourdon-klok, weer recht staat! In de Oude Kerk zijn grafmonumenten van o.a. de zeehelden Piet Heyn en Maarten Tromp, en van Antoni van Leeuwenhoek, de uitvinder van de microscoop.

E DE SCHUTTERSTRAAT

De Schutterstraat is tot stand gekomen rond 1992: een perceelsgewijs gebouwde nieuwe woonstraat waarbij de (modernistische) huisontwerpen van verschillende architecten een aaneengesloten geheel vormen. Het is één van de eerste voorbeelden van eigenbouw, bedoeld om dit destijds nog wat achtergebleven deel van de Delftse binnenstad een oppepper te geven. Geïnteresseerden konden inloten voor een kavel om zelf te gaan bouwen. Om 'Belgische toestanden' te voorkomen, was er voor het project echter wél een coördinerend architect aangewezen. Hij plaatste de zeventien verschillende bouwontwerpen in volgorde. Pas toen wisten de aanstaande bewoners waar ze precies kwamen te wonen. Verder was opgelegd dat de voorgevels van de huizen een hoogte van 9,70 meter moesten hebben, de gevels afgewerkt moesten worden met grijs stucwerk, en dat muurtjes die werden ontworpen om de twee meter voorterein af te scheiden van de straat van rood baksteen moesten zijn. Dát waren de strenge criteria – en tegelijkertijd werden de ontwerpende architecten ook uitgenodigd om een beetje te zondigen tegen die criteria. De criteria, en de bezondigingen ertegen: beoordeel zelf maar of je de melange van eenheid en verscheidenheid die is ontstaan een smaakvol geheel vindt. De bewoners zijn in ieder geval, nog steeds, dik tevreden over de straat die ze met elkaar gemaakt hebben! En ook over hun uitzicht op de mooie oude bomen van de Doelentuin – zo geheten omdat het ooit exercitieterein was in de tijd dat de Hollandse steden nog eigen milities hadden.

onderzoek kwam prof. Frans Grijzenhout in 2015 tot de conclusie dat dit de huizen van het Straatje geweest moeten zijn – een conclusie die door Museum Prinsenhof graag werd omarmd – mede omdat hij nét voor de opening van een grote Vermeertentoonstelling in de publiciteit kwam....) Ga iets verderop over het bruggetje aan de andere kant van de gracht teruglopen en bij de kruising LA, Vrouwenregt.

‘EIGENBOUW’ OFTEWEL: PARTICULIER OPDRACHTGEVERSCHAP

Gewoonlijk worden in Nederland huizen, straten en andere gebouwen gebouwd door aannemers en projectontwikkelaars. Om daar wat tegenwicht aan te geven, worden tegenwoordig onder het motto ‘eigenbouw’ particuliere opdrachtgevers gestimuleerd om zelf aan de slag te gaan bij het realiseren van een eigen woning. Geregeld zie je dan ook dat op nieuwbouwlocaties ook wat kavels worden uitgegeven aan particulieren om een woning te bouwen naar eigen smaak. Aan die ruimte voor individuele expressie zijn wel voorwaarden verbonden, om ‘Belgische toestanden’ te voorkomen. Maar binnen die voorwaarden kun je als particulier je gang gaan en een volstrekt uniek huis 'onder architectuur' bouwen. In Delft zijn er twee opvallende eigenbouwprojecten te zien: de Schutterstraat uit het begin van de jaren negentig, en de Coendersbuurt die recent in ‘Nieuw Delft’ is ontwikkeld nadat het spoor ondergronds is gegaan.

WAAROM DELFT ‘ORANJESTAD’ IS

In de zestiende eeuw kwam de calvinistische opstand tegen de katholieke Spaanse overheersing op gang. In 1572 kreeg Willem van Nassau, prins van Oranje, als leider van de opstand vaste voet in Holland. Logischerwijs had hij zich in het bestuurscentrum van Holland, Den Haag, moeten vestigen. Maar Den Haag had geen vestingswerken en was daardoor onverdedigbaar. Zó kwam Willem de Zwijger terecht in Delft – in die tijd één van de belangrijkste Hollandse steden. Hij ging hof houden in het voormalige nonnenklooster Sint Agatha, dat Prinsenhof ging heten. Hier werd hij op 10 juli 1584 vermoord door Balthasar Geraerds. De Nassaus hadden familiebezit in Breda, maar Breda was in Spaanse handen en daar kon Willem dus niet begraven worden. Daarom werd hij begraven in de Nieuwe Kerk, in zijn als tijdelijk bedoelde domicilie Delft. Toen in 1625 Willem's zoon Maurits overleed, was Breda opnieuw in Spaanse handen, en werd ook Maurits in Delft begraven. Vanaf toen, noodgedwongen en bij toeval dus, ontstond de traditie om de Oranjes in Delft te begraven.

F DE OOSTPOORT

Alle oude Hollandse steden waren vroeger ommuurd, met poorten op strategische plekken voor de verbinding met de omgeving. Die oude stadsmuren zijn met name in de negentiende eeuw afgebroken, toen de steden uit hun voegen barsten, en de muren en poorten allang hun functie hadden verloren. De Oostpoort is

de enige nog over gebleven stadspoort van Delft – gespaard gebleven vanwege “het bevallig uiterlijk” waar het stadsbestuur van anderhalve eeuw geleden toch ook enig gevoel voor had! Met name vanaf (het bankje aan) ‘de overkant’ biedt de Oostpoort een pittoresk gezicht op Delft. De poort werd rond 1400 gebouwd. De twee torentjes werden in de zestiende eeuw verhoogd. De Oostpoort bestaat uit een landpoort en een waterpoort die met elkaar verbonden zijn door restanten van een stadsmuur. Tegenwoordig is het gebouw in gebruik als woning.

G DE NIEUWE KERK

De Nieuwe Kerk ligt aan de Markt in het hart van de stad. De Oude Kerk staat bekend als 'de Oude Jan', maar geen Delvenaar noemt de Nieuwe Kerk ooit 'de Nieuwe Jan' – het is maar dat je het weet! De toren is met zijn 108,75 meter, na de Domtoren in Utrecht, de hoogste kerktoren van Nederland. De kerk is verder bekend vanwege het praalgraf van Willem van Oranje. Onder het praalgraf bevindt zich de grafkelder van het Koninklijk Huis. De meest recente bijzettingen waren die van prins Claus (2002), koningin Juliana (2004) en prins Bernard (2004). Met het oog op de toekomst is de grafkelder afgelopen jaren flink uitgebreid.

Ook de grote zeventiende-eeuwse rechtsgeleerde Hugo de Groot ligt in de Nieuwe Kerk begraven. Op de Markt staat een standbeeld van hem.

De kerk wordt nog elke zondag twee maal gebruikt voor diensten van de protestantse gemeente. Met uitzondering van de zondag dus is het kerkgebouw de hele week te bezichtigen, en ook de toren kan beklommen worden. Daarvoor kan in het kerkgebouw een kaartje worden gekocht. De 'toren doen' is een hele klim!: de trappen zijn stijl en nauw, en medeklimmers op de terugweg geven soms een kleine opstopping. Maar je wordt beloond: het 'zicht op Delft' is fenomenaal, zeker vanaf de bovenste trans. Trek er wel een klein uur voor uit.

4 Steek de kruising van wegen over en RA, Oude Langendijk. Daarna LA Huigh de Groothof/Maria van Reigersberchstraat in; steek dit binnenterrein van de seniorenwoningen door; via een onderdoorgang naar buiten. Ga hier (op de Beestenmarkt) RA; daarna RD over de Burgwal (aan je R-hand de Maria van Jessekerk). Aan het eind LA over de Brabantse Turfmarkt. Eerste LA, Molslaan. Loop deze Molslaan helemaal uit en aan eind RA, Oosteinde. Loop deze straat helemaal uit en je komt uit bij de Oostpoort. Loop door de Poort heen, zodat je dit monument ook aan de andere kant kan bewonderen. Keer daarna op je schreden terug: opnieuw door de Poort heen en dan RA. Je loopt over de Oranje Plantage die parallel loopt aan de Schie. Na de school heb je aan je L-hand de grote groene deur naar het Klauwshofje. Bewonder even dit mooie hofje en vervolg dan de Oranje Plantage. Neem het wandelpad langs het water, tot de grote wegkruising bij de brug, Koepoortbrug, over de Schie aan je R-hand. Ga daar LA, Nieuwe Langendijk. Ga op de Nieuwe Langendijk aan de R-kant lopen en neem de eerste straat RA; je bent terug op het Vrouwenregt. Na zo'n 100 meter LA een voetgangersbruggetje over; aan je R-hand het kleine beiaardsdierhuisje. Via de Kerkstraat loop je langs de Nieuwe Kerk. Aan de andere kant van de Markt waar je nu bent, staat het Stadhuis. Laat het standbeeld van Hugo de Groot L van je liggen en ga RA. Je loopt aan

H HET STADHUIS, AAN DE ANDERE KANT VAN DE MARKT

In 1536 en in 1618 werd Delft getroffen door grote stadsbranden. Bij de laatste brandde ook het stadhuis aan de Markt grotendeels af. Hendrick de Keyser, de belangrijkste architect uit de Gouden Eeuw, kreeg de opdracht om het nieuwe stadhuis te ontwerpen. Daarin integreerde hij de gespaard gebleven middeleeuwse toren: een belfort, genaamd Het Oude Steen. De gemeenteambtenaren zijn tegenwoordig ondergebracht in het nieuwe stadskantoor dat onderdeel is van het stationsgebied. In het stadhuis aan de Markt vergadert nog wel het gemeentebestuur. En het is een fotogenieke trouwlocatie. Op 1 mei 2013 trouwde hier bijvoorbeeld de auteur van dit boekje. Ook de fotograaf van dit boekje trouwde hier, nota bene op de zelfde datum. Meer bekend zal zijn dat, op 24 april 2004, Prins Friso hier in het huwelijk trad met Mabel Los (zich noemende Wisse Smit), die deels opgegroeide in het naburige Pijnacker.

tegen het Vermeer Centrum, Voldersgracht. Ga LA de Voldersgracht af. Neem tweede straat LA, Wijnhaven, eerste RA, Boterbrug. Aan het eind LA (Oude Delft); loop de Oude Delft aan de L-kant uit, tot je niet verder kan bij een hotel en vervolg dan aan de R-kant en loop de straat helemaal uit. Je passeert aan je R-hand op no. 39 het Oostindië-huis (waar vroeger de Delfts Kamer van de VOC vergaderde). Neem aan het einde, tegenover Oude Delft no. 1, de trapjes naar beneden, door de tunnel de weg onderdoor. Trapjes omhoog en je bent aan de andere kant van de weg, aan het water. Loop RD, je passeert de plaquette Rotterdammerpoortbrug. Neem eerste LA langs het water en loop toe op het moderne, ronde, glazen uitkijkpunt, dat hier is aangebracht omdat Vermeer op deze plek in 1661 zijn *Gezicht op Delft* schilderde. Vanaf dit punt keer je terug (Hooikade). Aan je R-hand gaat een fiets-/wandeltunneltje onder de weg door. Volg dit en je loopt aan op NS-station Delft; het begin- en eindpunt van deze wandeling.

DE SCHILDER JOHANNES VERMEER EN HET VERMEER CENTRUM DELFT

De schilder Johannes Vermeer (1632-1675) is één van de 'grootste zonen' van Delft. Wie kent niet Het melkmeisje, Het straatje, of Gezicht op Delft? Die eerste twee schilderijen zijn te bewonderen in het Rijksmuseum in Amsterdam; Gezicht op Delft hangt in Het Mauritshuis in Den Haag. In Delft zelf zijn – helaas, helaas - geen schilderijen te zien van de grote meester uit de Gouden Eeuw. Wél heeft Delft sinds 2007 een Vermeer Centrum. Aan de Voldersgracht no. 31 werd in historiserende bouwstijl het Centrum nieuw gebouwd, geïnspireerd door het oorspronkelijke gebouw van het St Lucasgilde dat op precies deze plek verrees ten tijde van Vermeer. Het Vermeer Centrum Delft heeft dus geen schilderijen van Johannes Vermeer, maar is een informatiecentrum over hem, zijn tijd, zijn schildertechniek, de verfstoffen die hij gebruikte, enz. Op de begane grond zijn 'Vermeer-souvenirs' te koop.

I GEZICHT OP DELFT

"Dit kapitaalste en meest beroemdste Schilderij van dezen meester, wiens stukken zeldzaam voorkomen, vertoont de stad Delft, aan de Schie, men ziet de geheele stad met hare torens, poorten, bruggen..." Zó wordt het schilderij Gezicht op Delft van Vermeer beschreven bij de veiling ervan in 1822. Voor 2.900 gulden koopt de Nederlandse staat het dan aan... – neen, helaas niet voor het Prinsenhof, maar voor het Mauritshuis in Den Haag...

Hier, bij dit moderne glazen monumentje naast de Schie, sta je op de plek waar Johannes Vermeer in 1661 zijn Gezicht op Delft schilderde.

2 DELFT BUITEN

LENGTE

15 km

START EN FINISH

Delft, aan de Korftlaan, bij de busstop en parkeerplaatsen bij de Kinderboerderij/restaurant de Schaapskooi. De Korftlaan ligt net oostelijk van de stad en de snelweg (A 13), waar de recreatieve buitengebieden beginnen.

OPENBAAR VERVOER

Vanaf NS-station Delft is de Delftse Hout te bereiken met Connexxionbus 64; stap uit bij halte Kinderboerderij, aan de Korftlaan.

PARKEREN

Aan de Korftlaan zijn ook (gratis) parkeerplaatsen.

HORECA

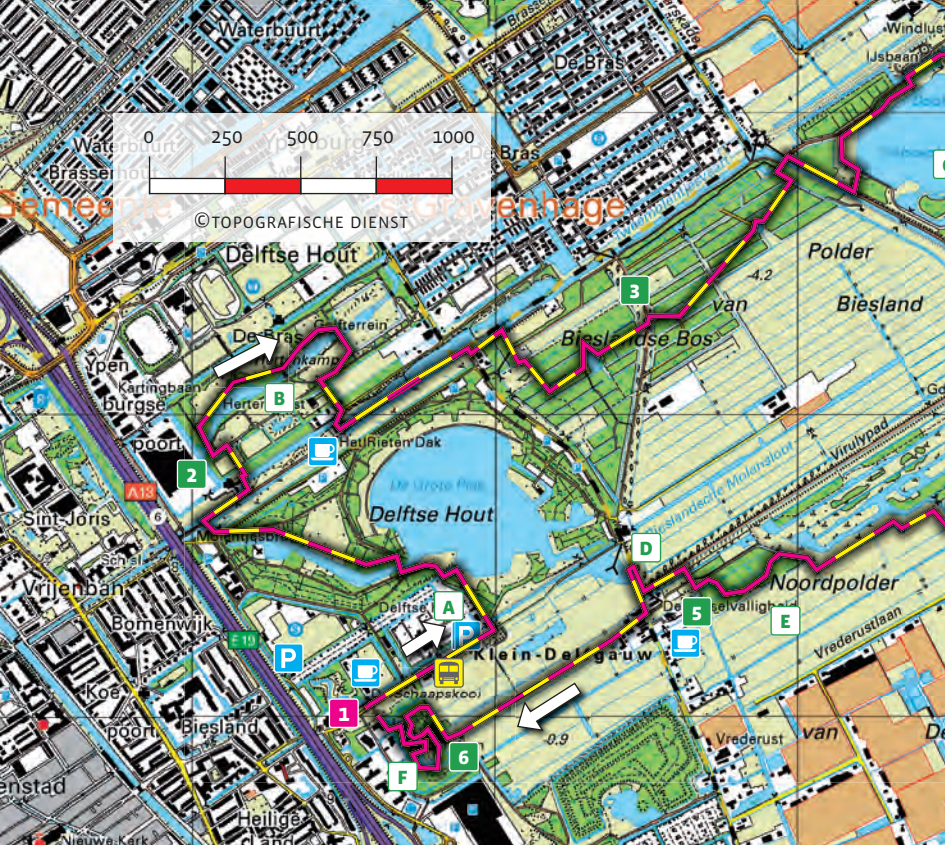
Bij de start is er restaurant de Schaapskooi, na ongeveer 1,5 km uitspanning Knus (in de Delftse Hout); na 3,5 km het Rieten Dak (aan de Tweemolentjeskade), na 7,5 km restaurant Buytenhout (aan de Dobbeplas in Nootdorp), en na 14 km Uylenburg/Café du Midi (Noordeindseweg 70 in Klein Delfgauw).

BIJZONDERHEDEN

Honden kunnen aangelijnd mee, behalve over het stukje kerkenpad in Klein Delfgauw; alternatief is daar om met de hond over de Korftlaan te lopen. Honden mogen niet mee in het Arboretum-Heempark (helemaal aan het eind van deze wandeling).

de recreatieve uitleggen van een stad

A DE DELFTSE HOUT: DE WELVAARTSTAAT MOET OOK RECRÉËREN

Na de oorlog kwam het denken over nieuwe recreatiegebieden voor de groeiende stedelijke bevolking weer op gang. Het duurde tot de tweede helft van de jaren zestig voordat de Delftse Hout ontwikkeld werd. Het begon met een openluchtzwembad (Aan 't Korft), dat inmiddels al weer lang gesloten is en nu als camping in gebruik is. Wél is er nog steeds de Kinderboerderij, te vinden bij de start van deze wandeling, en daar tegenover het Heempark met Arboretum, waar deze wandeling mee eindigt. Verder wordt de kern van de Delftse Hout gevormd door de Grote Plas, met eromheen speelweides en strandjes. In het hele gebied zijn aparte wandel-, fiets- en ruiterpaden zodat iedereen het ongestoord naar z'n zin kan hebben.

1 Ga met je gezicht naar de Kinderboerderij/Schaapskooi staan en neem het wandelpad naar R. Het pad blijven volgen langs de weg, langs de campingingang en een parkeerterrein. Dan naar L (de Delftse Hout in). Wandelpad nemen, pad volgen, bruggetje over (je krijgt zicht op de Grote Plas) en LA. Eerste R. Dit fietspad draait naar L, tweede zijpad RA nemen, brug over, LA. RD blijven lopen, afslagen negeren, tot brug aan je L-hand. LA bruggetje over naar horecagelegenheid Knus. Loop daar doorheen en loop langs de fietsenstalling naar de uitgang van het terrein. Sla hier RA, eerste R, en weer eerste R. RD weg oversteken (Delftse Hout uit).

2 RA brug over en RA met de wetering oplopen; eerste zijpad L (langs oude gemaal aan je L-hand). Je gaat nu de Hertenkamp in. Bruggetje over en LA: bruggetje over en eerste zijpad RA. Op dit slingerende pad afslag en bruggetje

B DE HERTENKAMP: EEN 'CRISISWERK'

De Hertenkamp is het oudste recreatiepark aan de oostkant van Delft. Het is in de jaren dertig van de twintigste eeuw aangelegd als 'werkverschaffing' - het toenmalige antwoord van de overheid op de werkloosheid van de crisisjaren. Aan het park is sindsdien weinig veranderd: nog steeds kun je er hertjes broodkorstjes voeren, rondwandelen, of een ijsje kopen bij de zondagse ijscoman. 't Ligt er tegenwoordig wat verweesd bij en het is er nooit meer echt druk, maar (groot) ouders met jonge (klein)kinderen vinden het nog steeds een prima plek.

R negeren. Aan einde pad RA bruggetje over; tweede zijpad R, aan eind fietspad naar R vervolgen. Bij parkeerplaatsje LA; pad draait naar R, bruggetje over. Loop om horecagelegenheid het Rieten Dak heen. Bij fietspad, Aan 't Verlaat, LA en RD bruggetje over, langs de knotwilgen. Afslag naar L negeren, nog een bruggetje over. Verderop RA brug over en direct LA. Net voor buiging fietspad RA wandelpad nemen. Fietspad oversteken (een kleine manege aan je L-hand). Einde pad L en meteen R. Eerste zijpad (met verharde ondergrond) LA. Aan einde bij driesprong LA; langs plasje volgende driesprong bij bankje R bruggetje over en ter hoogte van een vlonder pad LA nemen. Aan het eind LA en direct RA pad volgen.

DE ROEIBAAN DIE ER NOOIT KWAM

In de oorspronkelijke plannen van het Delftse Hout-gebied (zie A) was ook de aanleg van een Olympische roeibaan opgenomen. In Delft zijn veel (student-) roeiers die van het Schie-Vliet-Kanaal gebruik maken. De aanleg van een roeibaan zou een grote ingreep in het landschap zijn geweest, het poldergebied in tweeën hebben gedeeld, en funest zijn geweest voor Klein Delfgauw. Zoals vaker gebeurt bij ruimtelijke lange-termijn-plannen, werden oorspronkelijke ideeën later aangepast. Toen in 1973 de eerste 'oliecrisis' uitbrak, was er ook geen geld meer voor een roeibaan. Die is er dus nooit gekomen, en het Delfgauwse veenweidegebied is inmiddels mooier dan ooit!

3 Weg oversteken, door houten klaphek (bord) Bieslandse Bos in. Afslag naar R negeren; pad blijven volgen (gaat om een plasje heen met stenen 'tribunes' aan je L-hand). Aan eind buigt pad naar L en verderop naar R. Houten klaphek door, brug over, en na de brug RA, Noordkade; eerste wandelpad LA (je loopt aan op de Dobbeplas). Bij plas LA. Pad volgen, aan eind buigt het naar L, meteen RA fietspad volgen (aan je L-hand zie je de ijsbaan van Nootdorp en de voormalige korenmolen Windlust, met horeca De Vang). Vóór brug met rode stalen leuning RA wandelpad langs water nemen, LA houten bruggetje over. Op de parkeerplaats eerste pad RA nemen en bij het water LA (aan je L-hand restaurant Buytenhout). Dit slingerende pad blijven volgen; negeer bruggetje/zijpad aan je R-hand. Bij een driesprong LA naar parkeerplaats. Steek die over en eerste wandelpad RA nemen. Fietspad en weg oversteken, RD, lange brug over, RA langs het water. RA brug over. Na brug LA. Bij nadering fietspad LA.

C DE DOBBEPLAS

Ruim een kwarteeuw geleden zijn de Dobbeplas en het Bieslandse Bos aangelegd. Dit recreatiegebied ligt in de gemeente Pijnacker-Nootdorp, tussen de twee dorpskernen in. De Dobbeplas is een recreatieplas van 64 hectare. De plas heeft een surfoever, een zandstrand, speel- en ligweide en diverse wandelpaden. Er is ook een apart hondenstrandje. Toen de Dobbeplas gereed kwam, werd het rustiger in de Delftse Hout, net als toen de Delftse Hout gereed kwam het rustiger werd in de Hertenkamp.

4 Aan eind wandelpad RA brug over fietspad (= Spoorpad) volgen. (Ga dus niet de Randstadrail onderdoor!) Eerste wandelpad RA (De Balij in). Oude polderbruggetje over en LA. Eerste zijpad RA. Bij kruising paden RD. Bruggetje over, weg en fietspad oversteken, RD wandelpad nemen (Bieslandse Bos). Aan het eind naar R. Bij kruising paden LA en RD. Pad gaat naar L. Aan eind RA. Loop RD bruggetje over, steek fietspad over en RD door klaphek. RD en eerste zijpad LA, pad buigt naar R. Pad vervolgen, afslagen negeren (verderop loopt het pad langs een poldersloot, aan je L-hand zie je een poldergemaalhuisje). Pad buigt naar R en verderop naar L. Pad blijven volgen, LA houten bruggetje over en pad vervolgen. Pad buigt naar L en slingert door bos. Aan eind LA door klaphekje.

NOOTDORP

Nootdorp is van oudsher een klein veendorpje dat eeuwenlang onafhankelijk heeft kunnen bestaan. ‘Noot’ betekent: datgene wat het land voortbrengt om van te leven. Al in de veertiende eeuw is er sprake van eerste hoeven “in de wildernis van Nootdorp” bij wijze van ontginningsnederzettingen.

Eén van de ‘grootste zonen’ van het dorp is wielrenner Jan Janssen die in 1968 de Tour de France won. Een standbeeld heeft hij (nog) niet, maar wél is de plaatselijke sporthal naar hem vernoemd.

De vroegere paardenracebaan aan de Kerkweg werd vervangen door een modern winkelcentrum (De Parade), maar voor het overige is het oorspronkelijke Nootdorp nog goeddeels intact. Niettemin zeggen oudere Nootdorpers tegen elkaar: “Nootdorp is Nootdorp niet meer”, en dat geldt vooral voor het buitengebied. Dat sentiment heeft alles te maken met de gevolgen van de in 1991 uitgebrachte VINEX-nota: de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra. Daarin werden o.a. nieuwe stedelijke ontwikkelingsgebieden voor Nederland aangewezen: de Vinex-wijken. Tegen en om het oude Nootdorp is sindsdien de Vinex-wijk Ypenburg ontwikkeld, vernoemd naar het in 1992 opgeheven militaire vliegveld. Een gemeentegrenswijziging (in 2002) ten faveure van Den Haag (“annexatie” volgens de tegenstanders in die tijd) zorgde ervoor dat Ypenburg Haags grondgebied werd. In 2002 hield Nootdorp ook op om zelfstandig te bestaan en ging het met de buurgemeente op in Pijnacker-Nootdorp.

OOSTLAND

Oostland is niet een invented regio, maar de aanduiding slaat historisch op het Oostland van Delfland. Anders dan het Westland – een algemeen bekende regioaanduiding, die later zelfs plaatsnaam is geworden - is 'Oostland' minder courant. Oostland bestaat uit de (voormalige) agrarische gebieden oostelijk van Delft, met name Pijnacker, Nootdorp, Berkel en Rodenrijs, Bleijswijk (tegenwoordig de gemeenten Pijnacker-Nootdorp, resp. Lansingerland).

5 Je komt op een parkeerplaats. Bij drie houten hekken RA, vlinder over, L door het grasland; door het klaphekje. RA (= Noordeindseweg; je gaat nu een klein stukje heen en weer lopen!). Bekijk L bij het vogelkijkpunt de vogels in de drassige polder, en loop door tot aan de Bieslandse Molenstomp, R voor je. LA Korftlaan in, Bekijk, ter hoogte van het bruggetje aan je R-hand, links de vogels in de drassige polder, en keer dan terug. Aan eind dus RA pad langs Noordeindseweg. Waar het wandelpad ophoudt, klein stukje langs de weg lopen. (Aan je L-hand boerderij 'De Wisselvalligheid', nr. 72). De volgende boerderij aan je L-hand is Uylenburg/Café du Midi, horecagelegenheid. Maar hiervóór ga je al RA (bij bord 'Klein Delfgauw') het erfpad op (er geldt hier recht van overpad, want dit is een oud kerkenpad). Via klaphek door het land (L voor je zie je Ikea; R voor je de toren van de Nieuwe Kerk van Delft). Pad helemaal uitlopen.

6 Aan het eind door klaphekje, RD en RA. Eerste zijpad (= wandelpad) LA nemen en vervolgen. Aan je L-hand is de ingang van de Arboretum-Heemtuin Maak een rondje door de tuin. Als je weer buiten staat, sta je tegenover de bushaltestop (en parkeerplaatsen) aan de Korftlaan; het begin- en eindpunt van deze wandeling.

D DE BIESLANDSE MOLEN(STOMP)

Van de Bieslandse molen (de molen behorend bij de Bieslandse Benedenpolder, ook wel genoemd: de halve molen van Delfgauw) is in 1931 het bovenste gedeelte gesloopt toen de molen verbouwd werd tot dieselgemaal. Je ziet dus een molenstomp, ingericht als woonhuis, en een mooie tuin eromheen met een weids uitzicht op een laaggelegen veenweidepolder. De molen is van oorsprong een 'vijzelmolen': een vijzel (of 'wormschroef') schroeft het water omhoog. De molen is gebouwd in 1778 ten behoeve van de drooglegging van dit gedeelte van de Bieslandse Polder, waar in de late middeleeuwen turf was gestoken.

E DE OOIEVAARS, DIE ER WÉL KWAMEN!

In de Noordpolder van Delfgauw en de Bieslandse Polder doen de boeren aan 'natuurgerichte bedrijfsvoering', zodat er een interessantere flora en fauna in het gebied is ontstaan. Er is nu ook voedsel genoeg voor het ooievaarspaar dat inmiddels al zo'n kwarteeuw vast in het gebied bivakkeert. Grote kans om ze te zien, 's zomers met hun twee jongen. Er stonden jarenlang twee nestpalen in het land om de ooievaars over te halen om ook in de polder te broeden... maar neen: het zijn eigenzinnige dieren die hun nest liever tien-hoog hebben op de schoorsteen van het Delftse bejaardentehuis dat vlak tegen de A13 aan staat, en op de schoorsteen van het Sint Joris GGZ-terrein!...

F ARBORETUM-HEEMPARK

Het Arboretum-Heempark is een combinatie van een arboretum en een heemtuin. Het park is eind jaren zestig aangelegd, als compensatie voor de toenmalige stadsuitbreiding. Het stadsbestuur wilde een toevlucht realiseren voor verdrongen planten en dieren, en stadsbewoners de mogelijkheid geven om in het park kennis op te doen over de natuur en natuurbescherming. In het arboretum zijn voornamelijk uitheemse bomen en struiken aangeplant. De rozen, appels, kersen en sierkersen staan per geslacht bij elkaar en ook de naaldbomen zijn gegroepeerd. Het idee is dat bomen en struiken zo goed met elkaar kunnen worden vergeleken als je ze zou willen toepassen in eigen tuin. Het heempark toont de specifieke milieus met de bomen, struiken en planten die oorspronkelijk in de regio voorkomen. De bodem is hiervoor bij de aanleg aangepast. Zo zie je bijvoorbeeld een met zand verschaalde berm, een veenplaat, en een met kalk verrijkt bosgedeelte. Vrijwilligers van het Arboretum-Heempark verzorgen rondleidingen, en vanuit het aanpalende natuureducatiecentrum De Papaver worden lessen gegeven aan schoolkinderen. Honden zijn niet toegestaan in het Arboretum-Heempark.

11 TEN ZUIDEN VAN DELFT

LENGTE

18 km

START EN FINISH

NS-Station Delft-Zuid

OPENBAAR VERVOER

NS-Station Delft-Zuid

PARKEREN

Er is parkeergelegenheid direct naast het station

HORECA

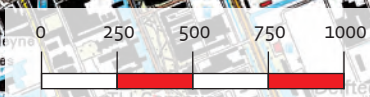
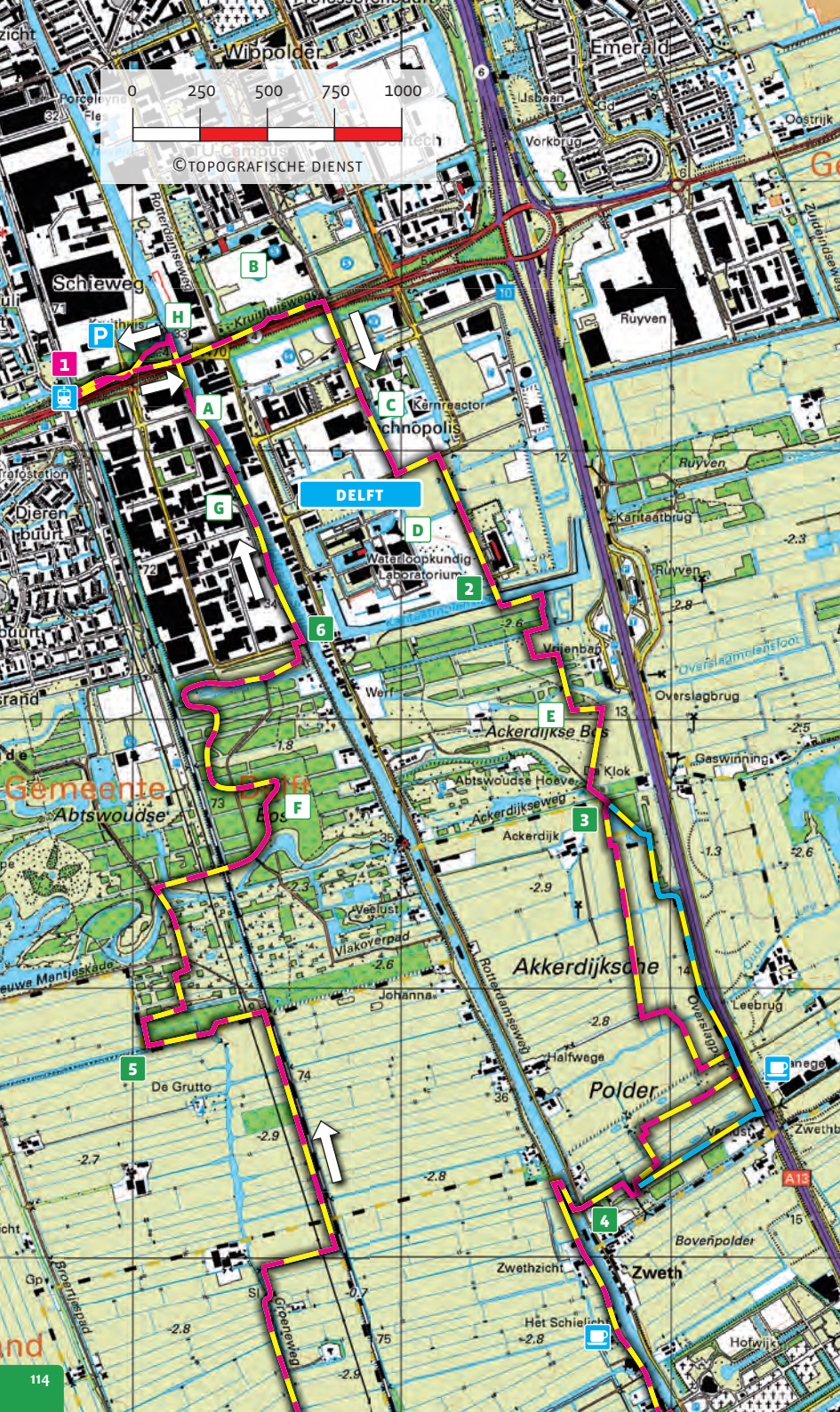
Geen horeca bij de start. Na 5,5 km kun je onder de snelweg door naar Manege de Prinsenstad. Na 7 km is er Fietscafé Schielicht.

BIJZONDERHEDEN

In het broedseizoen (15 maart tot 15 juni) moeten twee stukjes van de wandeling alternatief gelopen worden. Dat is in de tekst aangegeven. Met hond moet je hoe dan ook die alternatieve stukjes lopen. Op andere gedeeltes dient de hond aangelijnd te zijn.

**oude polders,
nieuwe
recreatiegebieden**

© TOPOGRAFISCHE DIENST

DELFT

A DE DELFTSE SCHIE

Na verbreding en verdieping kreeg in 1893 het Rijn-Schiekanaal tussen Rotterdam en Leiden zijn huidige vorm. Maar al in de middeleeuwen werden de voorlopers ervan gegraven, om een beetje behoorlijke afwatering in de moerassige Maas-Rijndelta tot stand te brengen. Delft kreeg in 1389 toestemming om vanaf Overschie een kanaal naar de Maas te graven; dat werd dus de Delftsche Schie. Met name na het ontstaan van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (in 1602) werd die Delftse Schie van groot economisch belang voor de stad, want hij leidde naar Delfshaven, oftewel: de haven van Delft; oftewel: Delft werd op de wereldzeeën aangesloten! In Delfshaven werden goederen uit Azië (met name specerijen en Chinees porselein) ingevoerd en op kleinere schepen over de Schie naar Delft vervoerd. In die tijd - van 1602 tot 1803 - had Delft ook een eigen Kamer van de VOC; tijdens wandeling 1 loop je over de Oude Delft langs het oude OostIndisch Huis waar de Delftse VOC-kamer placht te vergaderen.

De VOC is al lang ter ziele en Delfshaven een stadsdeel van Rotterdam geworden; op de Schie zie je nu nog wat binnenvaartschepen en roeiende studenten.

1 Op station Delft-Zuid trap op naar viaduct boven het spoor, LA. Volg fietspad bovenlangs over viaduct. Brug over de Schie over. Trottoir blijven volgen. Verderop buigt het wandelpad naar links van het fietspad af de bosschages in, bij betonnen paaltjes naar rechts. Waar je bij de weg met tramrails aankomt RA. Dit trottoir tot het einde volgen; aan je L-hand passeer je Reactor Instituut Delft. Aan het eind weg oversteken en LA. (Vóór je ligt het gebouw van Deltares) Bij kunstwerk van een robot op een fiets ("regenerative cells") RA. Aan het eind gaat deze weg (Thijsseseweg) over in het Melariumpad.

B DE MEKELWEG EN DE TECHNISCHE UNIVERSITEIT

De Mekelweg is de centrale weg door de 'TU-wijk': de wijk waarin vrijwel alle gebouwen van de Technische Universiteit bij elkaar staan. Het hoger (beroep) onderwijs in Delft is in 1842 begonnen met de Koninklijke Academie, ter opleiding van burgerlijke ingenieurs. Later (1864) ontwikkelde zich hieruit de Polytechnische School, waaruit in 1905 de Technische Hogeschool ontstond, die op zijn beurt in 1986 werd omgezet tot Technische Universiteit Delft. De hoofdfunctie van de TUD is onverminderd het opleiden van ingenieurs in tal van vakgebieden. Het aantal studenten ligt boven de 20.000 – en in toenemende mate komen ze van alle kanten van de wereld. Kijk er dus niet van op als je Chinees of Spaans hoort praten! De Technische Universiteit is ook een vliegwiel geweest voor allerlei andere kennisinstituten die zich hier gevestigd hebben, zoals TNO, het Nederlands Normalisatie Instituut, de Meetkundige Dienst van Rijkswaterstaat, het voormalige IJkwezen (NMI) en Deltares. Daarnaast zijn er nog vele kleine high-tech-bderijen in (het ommeland van) Delft gevestigd.

C REACTOR INSTITUUT DELFT

Het Reactor Instituut Delft (RID) is een onderdeel van de Technische Universiteit, waar onderzoek wordt gedaan en onderwijs wordt gegeven met betrekking tot straling. Het is het enige instituut binnen het Nederlandse hoger onderwijs dat beschikt over een kernreactor. Deze zogenaamde Hoger Onderwijs Reactor heeft een thermisch vermogen van 2 MW en is van het type bassinreactor. De splijtstofelementen van de reactor zijn ondergedompeld in een waterbad. Op grond van de Kernenergiewet heeft de TU Delft een vergunning om de reactor te gebruiken voor onderzoek en onderwijs. De reactor is dus niet bedoeld voor elektriciteitsproductie, maar dient als neutronenbron en positronenbron voor materiaalonderzoek. Ook kunnen er radio-isotopen worden geproduceerd die voor medische doeleinden worden gebruikt. Op het terrein gaat ook nog een zogenaamde 'koude neutronenbom' geplaatst worden.

2 Een korte en een lange brug over en direct LA (water aan je L-hand). Vóór volgend bruggetje gravelpad RA nemen. Dit slingerende pad volgen, L houten bruggetje over en gravelpad RD verder vervolgen. Verderop loop je aan tegen het Melarium. Na dit gebouwtje bekeken en beklommen te hebben, loop je naar links (aan je R-hand drie populieren) weer naar het geasfalteerde pad toe. Naar R het geasfalteerde pad vervolgen (hier zie en hoor je de A13). Verderop volg je het asfaltpad, Melariumpad. Aan eind LA, weg oversteken, direct RA Boerenpad (aangegeven met gele bordjes) door polder nemen.

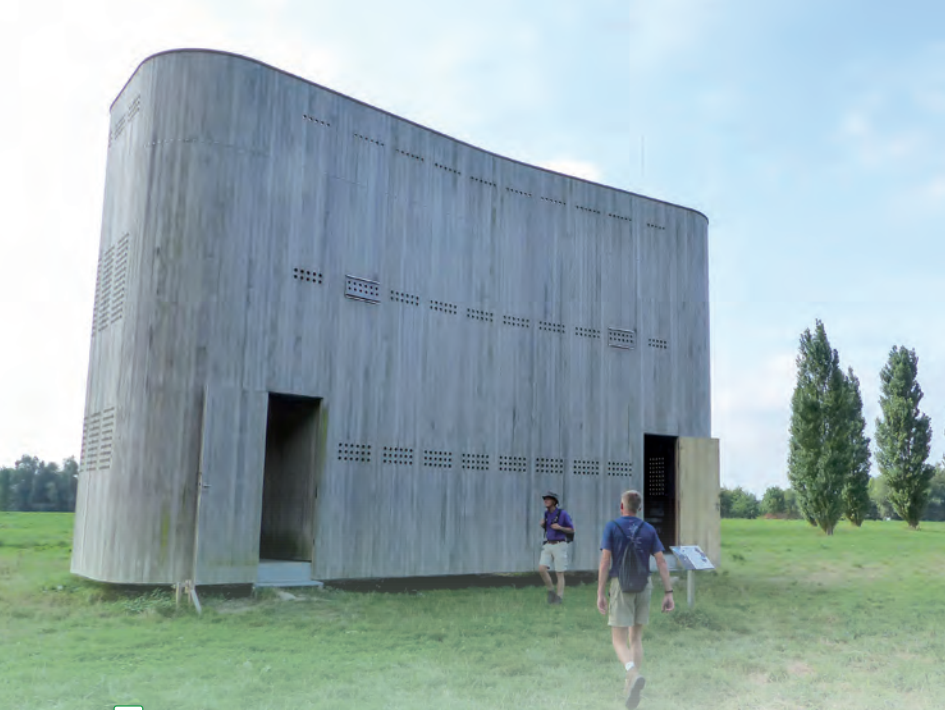
3 *In het broedseizoen (15 maart tot 15 juni) het asfaltpad blijven volgen, dat een stukje verderop pal langs de A13 loopt.*

Hoofdvariant: Bij een hek met een wandelbankje voor een sloot naar L. Bij hek polder uit, RA over asfaltpad, bomenrij aan je R-hand. Na de vijfde boom RA Boerenpad door polder nemen. In het broedseizoen blijf je het asfaltpad, met een rij bomen aan je R-hand, vervolgen. <Helemaal aan het eind van dit pad kun je even van de route af: L snelweg onderdoor naar de horecagelegenheid

D HET WATERLOOPKUNDIG LABORATORIUM

Vóór je ligt het complex dat bekend staat als het Waterloopkundig Laboratorium, of Delft Hydraulics, en dat tegenwoordig onderdeel is van Deltares. Deltares is in 2008 opgericht als Groot Technologisch Instituut (GTI) – vergelijkbaar met TNO – op het gebied van water, ondergrond en infrastructuur. Het onderzoek van Deltares richt zich met name op rivierdelta's, kustregio's, riviergebieden en offshore. Het overkoepelt o.a. twee 'typisch Delftse' instituten: GeoDelft en het Waterloopkundig Laboratorium. Als spin-off van de Technische Hogeschool werd in 1927 het WL opgericht. Het heeft verschillende vestigingen in Delft gehad, eerst in de binnenstad, later in het buitengebied. Om voldoende ruimte te hebben om allerlei schaalmodellen te bouwen (o.a. voor de Deltawerken) had het een nevenvestiging in de Noordoostpolder.

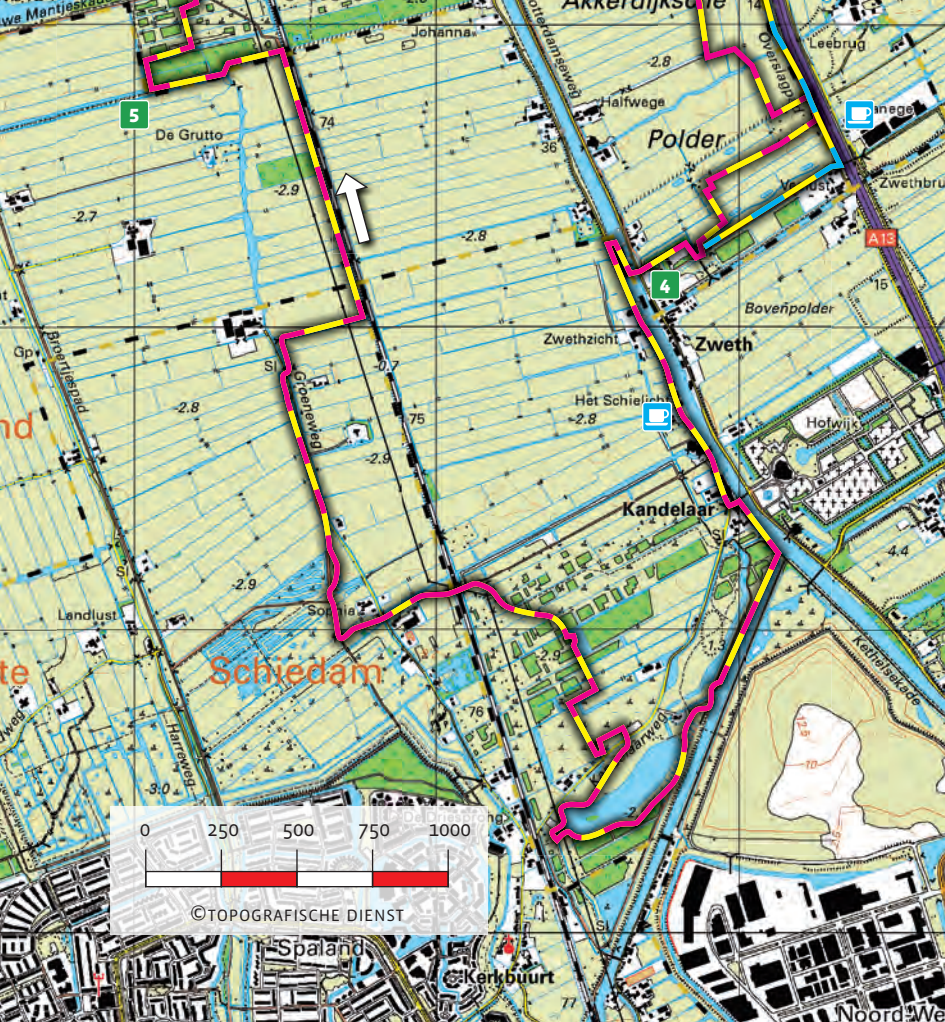
E HET MELARIUM

Melarium komt vanuit het Latijn, waar het honing (melis) betekent. Hier is het de naam van een opvallend nieuw gebouwtje, dat in gebruik is van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging. Het bijzonder vormgegeven gebouw huisvest maar liefst negen bijenvolken, en is tegelijkertijd werkruimte en ontmoetingsplaats voor inkers, onderzoekers en bezoekers. Ook is het een uitkijkpost: vanaf het dak is er een goed uitzicht op het komen en gaan van de bijen.

van Manege De Prinsenstad. Neem asfaltpad RA, bruggetje over. Neem het gravelpad en loop dit helemaal uit. R hekje; hier kom je weer op de hoofdvariant.

4 Aan eind Boerenpad door hekje, RA asfaltpad nemen en direct RA, brug Schie over, Kandelaarsbrug. Aangekomen bij de polderweg volg je die LA. Een stuk kun je over de grasdijk langs de Schie lopen. Verderop woningen aan je L-hand, o.a. horecapunt Het Schielicht. Volg verderop tussen twee oude huizen (met huisnrs. 91 en 97) de geel-rode markering, LA. Je volgt

INTEGRALE ONTWIKKELING TUSSEN DELFT EN SCHIEDAM (IODS)

De aanleg van het laatste stukje van de A4 is gepaard gegaan met ‘natuurcompensatie’: afspraken over de aanleg van nieuwe natuur en maatregelen om de natuur te helpen - zoals bijvoorbeeld een ecologische verbinding met de Akerdijkse Plassen – die je tijdens wandeling 3 aandoet. De provincie - met andere overheden en maatschappelijke organisaties - voert daartoe het IODS-programma uit: Integrale Ontwikkeling tussen Delft en Schiedam. Daarover is te lezen op de borden die geplaatst zijn bij de fietsbrug die je tijdens de wandeling tegenkomt. Naast extra natuur, komen er ook recreatieve voorzieningen, worden verspreid liggende tuinderskassen gesaneerd, en krijgt de melkveehouderij impulsen voor een duurzame bedrijfsvoering. Het ‘Boerenpad’ dat je net hebt gewandeld, loopt over gronden die in het kader van de natuurcompensatie voor de A4 voor zijn verworven.

HOOGSPANNINGSMASTEN

Hoogspanningsmasten zijn er in Nederland in een aantal typen en maten. De hoogspanningsmasten die je op deze wandeling ziet, zijn het meest gebruikte model namelijk: de Donaumast. Die naam verwijst naar de rivier de Donau, waar in 1927 tussen de plaatsen Regensburg en Passau voor het eerst grootschalig gebruik werd gemaakt van dit type mast. Op deze wandeling zie je twee verschillende verschijningsvormen van hetzelfde type. Overal zie je de zogeheten steunmast (waar de leiding recht loopt), en daar waar de leiding een hoek maakt, staan zogeheten hoekmasten (extra versterking op de knooppunten van het netwerk). De hoogspanningsleiding heeft twee 150Kv-verbindingen, met ieder drie draden, en loopt van hoogspanningsstation Delft naar Rotterdam Marconiweg – daar gaat het laatste deel ondergronds.

nu het wandelpad naar R langs de Schie. Waar dit pad bij een asfaltpad komt, ga je RA, steek fietspad over, een naar L draaiend gravelpad volgen, oude sluis aan je L-hand. Bij een bruggetje aan je L-hand, ga RA, steek fietspad over en ga naar links. Neem vóór het bruggetje het graspad dat links om de plas loopt en volg dat helemaal, plas aan je R-hand, onder de hoogspanningsmast door. Aan eind RA, weer onder hoogspanningsmast door. R vervolgen (aan je L-hand een voormalige boerderij). Na picknickbankje naar L en weg oversteken (aan je R-hand een parkeerplaatsje) en RD wandelpad vervolgen. Dit slingerende pad volgen, bruggetje over, verderop bos, zijpad naar R negeren. Pad komt bij een asfaltpad; hier LA door spoortunneltje. Kruis verderop de polderweg (Groeneweg) en vervolg het asfaltpad, Huigenhofpad. Aan eind fietspad RA, Jan van Schijndelpad. Negeer pad naar L. Ga verderop

aan je R-hand stukje graspad volgen, en verderop weer het fietspad. Het Jan van Schijndelpad gaat naar rechts, kruist de weg, en gaat over in het Vockestaertpad, en er staat zelfs een bordje Nico Maat Pad in het land. Pad buigt naar L, parallel aan het spoor. Na ruim 1 km (vlak voordat het fietspad naar L buigt) aan je L-hand hek over, weiland in, langs een kade gaan wandelen.

5 Aan eind van het bos aan je R-hand, RA boerenhek over, langs picknicktafel pad vervolgen, houten vlonderbrug over en direct daarna RA, sloot aan je R-hand. Pad gaat verderop naar links en slingert tot aan fietspad. (R staat een bankje) RD groen bruggetje over, RA en nog een bruggetje over. Door spoortunneltje. Verderop RD (slingerend) wandelpad volgen. Bij een T-splitsing LA; verderop een fietspad oversteken; weer verderop bruggetje over, later

F HET ABTSWOUDSE BOS

Het Abtswoudse Bos is een afwisselend gebied met grote oppervlaktes bos, moeras en ruigtegebied, maar ook aan het water gelegen speel- en ligweides. Er lopen veel wandel- en fietspaden doorheen. De landschappelijke ruggengraat van het gebied is de meanderende kreek. Centraal in het bos – maar de wandeling komt er niet langs - ligt het land art project ‘Moeder aarde’: een heuvelpartij in de vorm van een vrouwenlichaam. Het hoogste punt (ca vijf meter) geeft een uitzicht over het hele bos, de polder en de nabij gelegen steden.

afslag naar L negeren. Fietspad oversteken, wandelpad blijven vervolgen. Vóór parkeerplaatsje LA fietspad op, RA Hoofboschpad volgen, en LA langs de Schie (Schiekade).

6 Aan je L-hand het afvalverwerkingsbedrijf. Hier verderop weg vervolgen onder de autoweg door. Aan je L-hand zie je het Kruithuis. Bekijk het Kruithuis en ga teruglopen. Neem fietspad RA. Steek de weg over, Schieweg, en ga RD over voetpad naar boven: je loopt aan op het NS-Station Delft-Zuid; het begin- en eindpunt van deze wandeling.

G TANKVERSERRINGEN AAN DE SCHIEKADE

Ter hoogte van de Schiekade – Bellweg ligt aan de Schie een serie van twaalf geschakelde ‘drakentanden’. Aan de andere kant van het fietspad ligt nog zo’n serie. Het is een anti-tankversperring uit de Tweede Wereldoorlog, bedoeld om geallieerde voertuigen te kunnen weren. Hij maakte onderdeel uit van de Atlantikwall die de Duitsers vanaf 1942 opwierpen. Met het keren van het tij in de oorlog (na de Slag om Stalingrad in de winter van 1941/42) veranderde de offensieve militaire instelling van de Duitsers in een defensief systeem. Resten van de Atlantikwall zijn in heel Europa langs de Atlantische kust te zien, van de Pyreneeën tot Noord-Noorwegen. Meer binnenlands werd nog een tweede verdedigingslinie aangelegd, het ‘Neue Landfront’. Daarvan zijn de drakentanden die je hier ziet nog als restanten in het landschap zichtbaar. De Historische Vereniging Delfia Batavorum heeft zich ingezet voor het behoud van de drakentanden, en in 2013 is vastgesteld dat ze behoudenswaardig zijn.

H HET KRUITHUIS

Op 12 oktober 1654 vond er in de binnenstad van Delft een enorme buskruitontploffing plaats, met grote materiële schade en vele doden tot gevolg. Gezegd werd dat de ‘Delftse Donderslag’ tot op Texel te horen was!

Het verwoeste stadsdeel – je wandelt erdoorheen op wandeling 1: over de Paardenmarkt en omgeving – werd opnieuw ingericht. Verder had men z’n lesje geleerd: geen kruitopslag voor de stedelijke militie meer in de binnenstad! In 1660 werd er een nieuw Kruithuis buiten Delft aan de Schie gebouwd, “op een kanonschot afstand van de stad”. Het representatieve ontwerp was van Pieter Post. Het goed gerestaureerde Kruithuis is tegenwoordig in gebruik van de – hedendaagse! - scouts.

OVER DE AUTEUR

Cock Hazeu

Cock Hazeu werd op de Dag van de Arbeid geboren in Delfgauw, behorend tot de tegenwoordige gemeente Pijnacker-Nootdorp, gelegen in het Oostland van Delfland. Hij is econoom en jurist. In z'n vrije tijd is Cock schaker, bridger, hardloper, én fanatiek lange-afstandswandelaar. Delft en het Delflandgebied liggen hem na aan het hart. Toen hij in 2017 kennis maakte met de uitgevers van Gegarandeerd Onregelmatig, viel het kwartje: Cock vatte het plan op om een aantal mooie, lange wandelroutes te ontwerpen in het Delflandgebied. Wandelingen mét een verhaal, want er valt veel te zien en te vertellen over Delft en ommeland. Daarbij kreeg hij nuttige hulp van Peter Kuiper, Delfts ingenieur en o.a. beleidsvrijwilliger bij het Wandelnet. Deze gids van Gegarandeerd Onregelmatig is een eerste product van hun enthousiasme. Volgende wandelprojecten waar Cock Hazeu en Peter Kuiper samen aan werken, zijn een serie urban walks in en om Delft, en wandelingen in het Rijnlandgebied.

Dankwoord

Veel mensen hebben meegeholpen en/of geproefwandeld. In de eerste plaats veel dank aan: Peter Kuiper (voor alle hulp), Jaap de Jong (voor de voorzetten van enkele van de Westlandse routes), en de 'GO-mannen': Lourens Vellinga, Bart van der Mark en Maarten Metz.

Dank ook aan alle 'proefwandelaars', in het bijzonder Rob van Roosmalen voor nuttige suggesties voor de Rijswijkroute, en Bert Bos voor enkele taalkundige suggesties om ultieme Pünktlichkeit te bereiken! In het voortraject kreeg ik op enkele wandelingen ook nuttige feedback van proefwandelaars Rik Hazeu, Barbara Ingen Housz en Chris de weijer.

Verder veel dank aan het Hoogheemraadschap van Delfland, de Midden-Delfland Vereniging, Delfia Batavorum en de andere

plaatselijke historische verenigingen, Niek Praagman en de Agrarische Natuurvereniging Vockestaert, Annie van den Bos en de VVV Hoek van Holland, Hans Zweekhorst en de Vogelwacht Delft, Marianne van Baaren en de Bewonersvereniging Oude Leede, Joop van Papeveld en de Broekpoldervrienden, en Cor Noorman en de Beheercombinatie De Groenzoom.

Dank ten slotte aan Stefan Horn voor de digitale ontsluiting van de wandelingen op de WandelZoekPagina.

Cock Hazeu

COLOFON

Cartografie

Topografische Dienst

Routes en tekst

Cock Hazeu

Fotografie

De meeste foto's zijn van Peter Kuiper. Verder foto's van Lourens Vellinga, Bart van der Mark, Maarten Metz, Rita Troost en Rob van Roosmalen.

Actuele routes

Voor de meest actuele versie van de routebeschrijvingen kijk op www.wandelzoekpagina.nl

GPS-tracks van de wandelroutes zijn te downloaden op

- www.gegarandeerdonregelmatig.nl
- www.wandelzoekpagina.nl

Ontwerp en uitvoering

Ontwerpbureau Lood, Velp
Logoshop, Zwolle

Volg uitgeverij Gegarandeerd Onregelmatig op de sociale media en blijf op de hoogte van nog meer leuke wandelprojecten.

www.gegarandeerdonregelmatig.nl

WIE MEER WIL LEZEN

- Baarda, F., en R. van Stek, *Stadswandelgids Delft. Vier zwerftochten door heden en verleden*, Amsterdam: Babylon-De Geus, 1996
- Bakx, J.P., Bureau- en booronderzoek Schiekade, pp. 165-166 in: Historische Vereniging Delfia Batavorum, *Jaarboek 2013*, Delft, 2013
- Beveren, A. van, J. Rijpsma en N. Warmerdam, *Wandelen langs de Atlantikwall in Zuid-Holland. 10 rondwandelingen langs militair erfgoed*, Arnhem: Gegarandeerd Onregelmatig, 2017
- Boekraad, C., Belgische toestanden in Delft, in: *Architectuur/Bouwen 1994-8*, pp. 29-37
- Buissink, F., *De Akerdijkse Plassen. Vogelose in de Randstad*, Abcoude: Uitgeverij Uniepers, 2000
- Canon van Delft. *De geschiedenis van Delft in 50 vensters*, Delft: Historische Vereniging Delfia Batavorum, 2013
- Hanneman-De Jong, G., *Mijn vaderstad. Een literaire wandeling door het Maassluis van Maarten 't Hart*, Maassluis: Maassluise Courant BV, 2011 (derde, geheel herziene druk)
- Heskes, L., *Wandelen buiten de binnenstad van Den Haag*, Arnhem: Gegarandeerd Onregelmatig, 2015
- Janssen, N., en A. Lammers, *Nootdorp, van veen tot steen. De geografische geschiedenis van Nootdorp*, Nootdorp: Noitdorpsche Historiën, 2004
- Midden-Delfland Vereniging (i hb Henk Tettersoo en kor Kegel), *Polderen over de A4 in Midden-Delfland. Inpassing en compensatie*, Schipluiden: Midden-Delfland Vereniging, 2019
- Moerman, J., 't Woudt. *De rijke geschiedenis van het kleinste dorp van Nederland*, Schipluiden: Historische Vereniging Oud-Schipluiden, 2012
- Pleij, H., *Het veranderende Nederlandse (cultuur)landschap*, Lezing bij de gelegenheid 40 jaar Midden-Delfland Vereniging, 18 mei 2017, www.middendelflandvereniging.nl
- Ruijter, I. de, *Betere leefomgeving door een snelweg. A4 Delft-Schiedam*, *Geografie.nl*, 19 september 2017
- Struijk, A., *Van stadswal naar tunneldak. De geschiedenis van molen De Roos in Delft*, Delft: Stichting De Delftse Molen, 2018 (derde, uitgebreide druk)
- Verhoeven, G., *De derde stad van Holland. Geschiedenis van Delft (deel I) tot 1795*, Zwolle: W.Books, 2015
- Vlis, I. van der, *Vooruit met veel verleden. Geschiedenis van Delft (deel II) vanaf 1795*, Zwolle: W.Books, 2016

ONTDEK NEDERLAND

met meer dan 1500 wandelkaarten

- Natuur-, stads- en GPS-wandelingen
- Uitgebreide routebeschrijvingen
- GPS-tracks
- Wandelkaarten
- Ook beschikbaar in wandelapp

Meld je aan voor een abonnement!

WandelZoekpagina

WWW.WANDELZOEKPAGINA.NL

ANDERE STREKEN VAN GEGARANDEERD ONREGELMATIG

Deze gids is één van de streekgidsen van Uitgeverij Gegarandeerd Onregelmatig. Naast Delfland bezochten onze wandelauteurs nog heel veel andere streken in Nederland. Voor iedereen die er op uit trekt voor een dagje uit of een meerdaagse wandelvakantie hebben we wel een wandelgids. Van de Utrechtse Heuvelrug tot Zuid-Limburg en van Drenthe tot de Achterhoek of Twente. Op onze website hoef je je wandelbestemming maar in te typen en een wereld aan wandelmogelijkheden gaat voor je open.

Natuurlijk begint alles met ‘Gezicht op Delft’ van Vermeer als we het hebben over wandelingen in Delft en Delfland. Maar net als Vermeer heeft de omgeving van Delft veel meer te bieden. Als geen ander kan Cock Hazeu –geboren en getogen in Delfland– ons de weg wijzen in deze veelzijdige omgeving. In deze gids loodst hij ons langs historische gebouwen en plekken in Delft. Waarna we door hem langs kanalen en stroompjes door de polders geleid worden om uiteindelijk de Noordzee te bereiken. Aan de einder zien we de contouren van Delft, Rotterdam en Den Haag terwijl we door de polders trekken en genieten van het geloei van koeien, de weidevogels en de laag overscherende zwaluwen. In het decor van de kassencomplexen van het Westland en de Rotterdamse havens voert hij ons over landelijke paadjes en wilgenlaantjes en leren we het Delfland bij iedere stap een beetje beter kennen ...

Uitgeverij Gegarandeerd Onregelmatig veroverde in 2016 de Oscar onder de wandelprijzen: voor haar gehele oeuvre werd zij door de Fiets- en Wandelbeurs beloond met de prestigieuze Gouden Wandelschoen.

Hoogheemraadschap van
Delfland

Deze gids kwam mede tot stand door het
Hoogheemraadschap van Delfland

